

פתח פתוח בבוגרת – הלכה ומציאות

לכבוד העורך,

ד"ר אורי לוי מעיר בצדק כי יש שני סימנים בבתולה: דם בתולים והדוחק שימצא בה בביאה ראשונה, ואם אין דוחק כזה הרי הוא טוען טענת פתח פתוח. הגישה המקובלת היא שגם הדימום וגם הדוחק נגרמים ע"י קרום הבתולים, וד"ר לוי מנסה לחדש כי מקור הדוחק אינו בבתולים אלא בטנוס של שריר הנרתיק, וכמעט שטוען כי זו אף דעתו של הרמב"ם.

ברצוני להעיר מספר הערות על הנחות אלו.

א. אם לבתולה יש דוחק בגלל הטנוס המוגבר של שרירי הנתיק, האם בעילה אחת כבר מורידה טנוס זה עד כדי כך שהבעל מרגיש פתח פתוח? או שכל טענת פתח פתוח היא מעין טענה שהאשה נבעלה פעמים רבות.

ב. הגמ' בכתובות ה: דנה האם מותר לבעול בתולה בשבת, וצדדי הספק לפי אחת האוקימתות הם: האם דם הבתולים הוא מיפקד פקיד ומותר, או שמא "לפתח הוא צריך ואסור", ומסביר רש"י "או דלמא לפתח מתכוון – והרי הוא כבנין ואסור". האם מתיחת שריר בשבת נחשבת לבנין? לפי השיטה המקובלת שפתיחת הפתח היא קריעת הבתולים, הרי זה דומה לבנין, וכן זה דומה לדימוי שהגמ' בדף ו: אומרת שמותר לבעול לכתחילה בתולה בשבת כי זה דומה לדברי שמואל "פירצה דחוקה מותר ליכנס בה בשבת. ואע"פ שמשיר צרורות", אך לפי הסברו של ד"ר לוי נראה לי שלא שייך כאן דין בונה, והדמיון לפירצה דחוקה משמיר ממנה צרורות – רחוק.

ג. בקטע ג' של מאמרו מקשה ד"ר לוי על הפרוש המקובל איך יתכן שתהיה הרגשת דוחק אצל בוגרת אם בתוליה כלים ואין לה טענת דמים. תשובה אפשרית היא כי שיטת הראשונים הסוברים שלבוגרת אין דמים היא שדם מיפקד פקיד, והדם נמצא או במאגר דם בתוך קרום הבתולים, או אגור מעל קרום הבתולים, והקרום מונע ממנו לרדת. כאשר קורעים את הקרום – הדם זב. אך בבוגרת הדם הזה מתייבש ונעלם, ולכן אף אם נקרע קרום הבתולים של בוגרת – זה נותן את הרגשת הדוחק – הרי אין כבר דם שיצא. וזה מתאים בדיוק לדברי הרי"ף ביבמות שגורס: "והוא אשה בבתוליה – פרט לבוגרת שכלו דמיה", כלומר שבתוליה בעצם לא כלו, כי יש לה קרום בתולים, אך הדמים שלה כלו, כלומר התייבשו ונעלמו. הסבר זה גם מתאים לדברי הירושלמי ביבמות: "מה בין בוגרת מה בין מוכת עץ? בוגרת כלו בתוליה במעיה, מוכת עץ יצאו בתוליה לחוץ", כלומר ההבדל הוא שדמי הבוגרת נעלמו במעיה, כלומר התייבשו בתוך גופה, ומוכת עץ – דם בתוליה יצא החוצה וכלה.

ד. בחלק ד' של מאמרו מביא המחבר דוגמאות שחז"ל השתמשו יותר בטענת פתח פתוח, וזאת משום שהיא כוללת גם בוגרת בעוד שטענת דמים

אינה קימת בבוגרת (לפי שיטת הר"ח, הגאונים והתוס''). אך העובר על הדוגמאות שהביא יבחין מיד כי הגמרא מדברת על טענת פתח פתוח ולא על טענת דמים מהסברה שטענת פתח פתוח היא טענה חלשה יותר, מכיון שאין לטענה זו כל ביסוס עובדתי אובייקטיבי, ועלינו לסמוך רק על דבריו, בנגוד לטענת דמים שבה הוא יכול להביא ראיה את המפה הנקיה (וכן פירש רש"י בדף ט, בד"ה "נאמן לאוסרה עליו"). בכל הדוגמאות שהובאו הגמ' מביאה את טענת פתח פתוח לחדש שגם בטענה חלשה זו הוא נאמן לאוסרה עליו.

ה. בחלק האחרון של המאמר מתאמץ המחבר להוכיח כי דעת הרמב"ם היא כדעת הר"ח והגאונים. הטענה כי הרמב"ם היה רופא דגול וקשה להניח שלא הכיר את המציאות לגבי טענת דמים וטענת פתח פתוח אינה טענה. שאלות כאלו באו גם לפני רש"י והרמב"ן (אשר גם הוא היה רופא) והריב"ש, והם הכירו את המציאות באותה מידה. לכן עלינו לחקור מה כתב הרמב"ם, ולא לשער מה היתה דעתו ואח"כ לנסות ולעקם את פסקיו שיתאימו להשערותינו. אמנם לגבי התוספת בפרוש המשניות "כך הורו כל הגאונים... אך הנכון אצלי שהדבר בהפך, וטענת דמים יש לה פתח פתוח אין לה" יש חילוקי דעות אם מידו של הרמב"ם ממש יצא כתב זה או שהיה תוספת מאוחרת, ואם תוספת הוא, האם הוספה תחת פקוחו של הרמב"ם או לא. אך הרמב"ם כותב כפי שהביא המחבר את דעתו זו בשלושה מקומות שונים ביד החזקה, ואין לומר שזיפו את הרמב"ם בכל המקומות הללו. גם הראיה מהמאירי שכתב "ויש פוסקים להפך" ולא כתב כן בשם גדולי המחברים היא ראיה חלשה, מה עוד שהמאירי עצמו כותב במקום אחר (כפי שהביא המחבר) בשם הרמב"ם ששיטתו היא כנגד שיטת הרי"ף והגאונים, וברור שקטע זה במאירי הוא קטע אוטנטי ואורגינלי.

לסיום דברי אביא את דברי הרע"ב במשנה הראשונה של מסכת כתובות: "שאם יש לו טענת בתולים – כגון שיאמר בעלתי ולא מצאתי דם, ל"ש אם היא קטנה או נערה או בוגרת, או פתח פתוח מצאתי אם היא קטנה או נערה, אבל בוגרת אין לה טענת פתח פתוח". בהסבר זה הולך הרע"ב בעקבות הרמב"ם כי הנקב שבכתולי הבוגרת הולך וגדל ולכן אין מרגישים דוחק בבוגרת, אך טענת בתולים שבעל ולא מצא דם יש לו מכיון שהדם מיפקד פקיד, והוא קיים גם אצל בוגרת.

ד"ר דניאל מלאך

מקור: אסיא נט-ס, עמ' 204-202 (1997)

* ראה מה שכתב ש' קוטק, ספר אסיא ה עמ' 39 הע' 9: "ראה שרית הרשב"א ק"כ וקס"ז. פרט למקורות אלו, אין לנו עדות ברורה שהרמב"ן אכן עסק ברפואה מעשית. ראה יהושע ליבוביץ: נתונים רפואיים בספר תורת האדם לרמב"ן. קורות, כרך ח' חוברת ז'-ח' (תשמ"ג) עמ' 209-215". -- העורך.